Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

Turecko: Žíznivý půlměsíc v centru pozornosti

- Jeden z nejrychleji rostoucích energetických trhů je už šestý největší v Evropě
- Závislost na dovozu ropy, plynu a černého uhlí
- Velký potenciál obnovitelných zdrojů – větrná, vodní i solární energie
- Vláda podporuje investice – „Input Supply Strategy“
- „Česká stopa“ v turecké energetice

Turecká energetika patří mezi **investičně nejzajímavější v Evropě**. Vládní podpora nových investic, příznivá demografická situace, rostoucí spotřeba, **závislost na dovozu energetických surovin a hospodářský růst** činí ze země stále oblíbenější destinaci pro realizaci investičních projektů. Turecko bude jedním z důležitých hráčů evropské energetické scény 21. století.

RŮST POTŘEBUJE ŠŤÁVU

Ekonomická zákonitost, že růst investiční a ekonomické aktivity s sebou přináší i zvýšenou poptávku po energiích platí i pro případ Turecka, které poslední ekonomickou krizí prochází lépe než mnoho ostatních zemí v jeho okolí, ačkoliv ani jemu se nevyhnulo určité zpomalení. Tento **„soft landing alá Turka"** znamená, že po raketovém růstu HDP v roce 2011 (+8,8 %) ekonomika svůj růst v loňském roce zpomalila na +2,2 %. Podle Mezinárodního měnového fondu je turecká ekonomika co do velikosti již šestnáctá největší na světě a v Evropě dokonce šestá. Rostoucí sebevědomí Turků, dostatek pracovní síly s příznivou demografickou strukturou, geografická pozice, **růst průmyslových investic a aktivní ekonomická politika vlády** zvyšují tureckou poptávku po energii. Vzhledem k současné energetické závislosti na dovozech však muselo Turecko v roce 2012 dovézt energetické komodity za téměř 60 mld. USD.

Současná vládnoucí strana (AKP) si předsevzala, že **do roku 2023 se Turecko dostane mezi deset nejvyspělejších ekonomik na světě** a vývoz zboží přesáhne 500 mld. USD ročně. Země v té době bude slavit 100 let od svého vzniku a ekonomická síla má podtrhnout regionální dominanci a schopnost Turecka provádět svoji nezávislou zahraniční i ekonomickou politiku. Potvrdit tureckou pozici mají například plány na stavbu 3 jaderných elektráren do roku 2023.

CHYBĚJÍCÍ ENERGIE

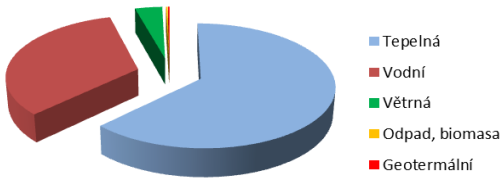
Turecko je silně závislé na dovozu primárních energetických surovin. 92 % surové ropy se do země dováží, u zemního plynu je závislost na dovozu téměř stoprocentní (98 % v roce 2012). Majoritním dodavatelem plynu je Ruská federace (téměř 58 %) následovaná Iránem a Ázerbájdžánem, zkapalněný zemní plyn je pak do země dodáván z Nigérie a Alžírska.

Ve světovém měřítku se Turecko řadí mezi nejrychleji rostoucí energetické trhy a **nabízí tak jednu z nejvýhodnějších příležitostí pro investory**. Dokládají to nejen **záměry výstavby nových elektráren, ale také privatizace**, rekonstrukce a rehabilitace stávajících zařízení.

Aktuálně čítá instalovaná kapacita elektrické energie 55 381 MW, ale vzhledem k rostoucím potřebám je plánováno navýšení kapacit do roku 2020 na zhruba 90 000 MW. Produkce elektrické energie dosáhla loni 228 406 GWh. Instalovaná kapacita generovaná tepelnými elektrárnami v letech 2002 – 2011 vzrostla o 75 %, zatímco u hydroelektráren tento nárůst činil 45 %. U geotermální energie se jedná o 6,5 násobek původních zdrojů, kdežto u větrné energie jde o enormní růst z 20 MW na dnešních cca 1700 MW. Turecko se s výkonem 1700 MW řadí mezi deset největších producentů větrné energie v Evropě. Potenciál dalšího vývoje a růstu je enormní. Do roku 2020 chce Turecko navýšit celkovou větrnou kapacitu na 11 000 MW

(8 000 MW z daného objemu již prošlo schvalovacím procesem) a povolit 6 500 nových žádostí na výstavbu.¨

Instalovaná kapacita dle zdrojů

Typ	Instalovaná kapacita (MW)
Tepelná	**34.657**
Vodní	**18.385**
Větrná	**2.090**
Odpad, biomasa	**135,6**
Geotermální	**114,4**
Celkem	**55.381**

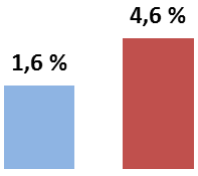
Zdroj: EMRA 2012

Turecké elektrárny spotřebovávají až 82 % černého uhlí dováženého z Austrálie, Jižní Afriky a Ruska. Objem dovozu dosahuje kolem 16 mil. tun uhlí. **Dovozy surovin přispívají k negativní platební bilanci turecké ekonomiky** a představují slabé místo národního hospodářství. Je zřejmé, že potřeba dovozu se v příštích letech nezmenší. Tempo růstu dovozu by mohl částečně snížit úspěšný rozvoj domácích nalezišť ropy a plynu, zejména v Černém moři, na jihovýchodě země a v Egejském moři. Zatím však tyto suroviny Turecku chybí a průzkum v těchto oblastech není příliš úspěšný.

HLAVNÍ TRENDY – KDYŽ NÍZKO ZNAMENÁ HODNĚ

Další růst poptávky po elektrické energii je ve střednědobém období nevyhnutelný. Mezinárodní energetická agentura („MEA“) odhaduje, že do roku 2023 se Turecko stane zemí s největším růstem poptávky po elektřině mezi členy MEA (www.iea.org). Přírůstky kapacit by měly růst o 4 000 MW ročně, aby se výroba elektřiny ve stejném roce ustálila na 516 TWh (stav v roce 2010 byl 200 TWh). Roční růst spotřeby elektřiny je úctyhodný: v období 1990 – 2012 činil 4,6 % (v EU se jednalo pouze o 1,6 %), minulý rok dokonce 7,7 %.

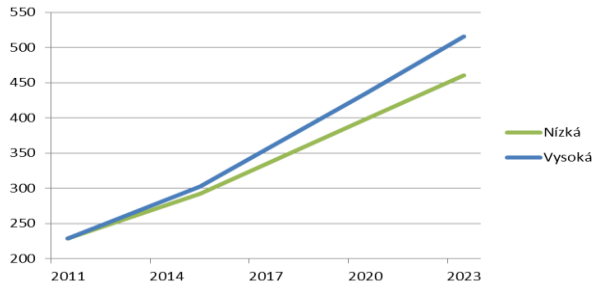
Roční růst spotřeby elektřiny: EU vs. Turecko

Industrial Development Bank of Turkey (www.tskb.com) pracuje se dvěma scénáři spotřeby elektrické energie v Turecku, nízkým a vysokým růstem poptávky:

Poptávka, TWh	2011	2015	2020	2023
Nízká	229	292	398	460
Vysoká	229	303	434	516

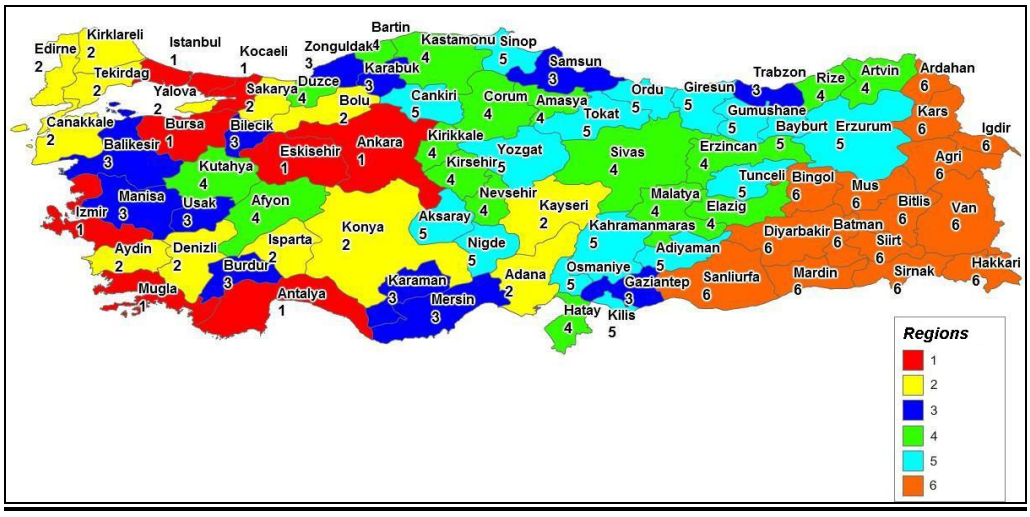
Graf názorně ukazuje, že i „nízký“ růst poptávky znamená v tureckém pojetí dynamický nárůst spojený s příležitostmi pro dodavatele i investory do energetických zařízení.

Budování energetických kapacit si vyžádá **obrovské investice do výroby, přenosu i distribuce elektrické energie**. Tyto investice by měly dosáhnout 100 mld. USD. Turecko je již nyní jedním z klíčových světových center pro investiční poradce a bankéře, kteří v zemi hledají vhodné příležitosti pro svůj kapitál.

Trend růstu spotřeby podporuje i málo efektivní a energeticky náročná struktura tureckého průmyslu. To má v důsledku negativní dopad na tureckou konkurenceschopnost. Dalším problémem Turecka jsou rovněž **značné rozdíly v ekonomickém rozvoji jednotlivých tureckých regionů**, viz mapa (1 – nejvíce rozvinuté, 6 – nejméně rozvinuté).

REGIONY PODLE EKONOMICKÉHO ROZVOJE

Zdroj: ZÚ Ankara

VLÁDNÍ OPATŘENÍ

Vláda proto představila v roce 2012 nový **systém vládních pobídek včetně tzv. „Input Supply Strategy" („ISS")**. Hlavním cílem ISS je do Turecka přilákat kapitál, který v závislosti na velikosti a oboru investice získá značné investiční pobídky, např. osvobození od DPH, snížení korporátní daně nebo povinných odvodů na sociální zabezpečení. Investice jsou děleny do čtyř kategorií (obecné, regionální, rozsáhlé a strategické) a rozsah podpory a úlev se zvětšuje s velikostí a důležitostí investice, ale též s alokací investice v závislosti na stupni rozvinutosti regionu (viz mapa uvedená výše).

Turecká vláda se také snaží využít regionální polohu země, ze které má ambici udělat regionální energetický „hub". Inovovaná energetická politika proto plánuje výstavbu nových energetických produktovodů a kapacit. Plány prezentovala ve svém Programu výstavby tranzitních ropovodů a plynovodů a Programu na výstavbu energetických terminálů.

Vláda je v poslední době také aktivnější v udělování licencí na těžbu lignitu soukromým investorům, od čehož si slibuje snížení dovozní závislosti především zemního plynu. Vládou řízená agentura „Mineral Exploration and Research General Directorate" má za úkol zvýšit své průzkumné úsilí (MTA, www.mta.gov.tr).

Jednou ze sázek na budoucnost je v tureckém případě **geotermální energie**, ve které je podle odhadů Turecko sedmou nejvíce obdařenou zemí na světě. Tato energie však nebude využita, pokud se vládě nepodaří přilákat investory i do tohoto sektoru. Firmě Enel Green Power (www.enelgreenpower.com), se nedávno podařilo získat 142 povolení k průzkumu ložisek v západní části země.

Stejně tak naleziště ropy a plynu, hlavně v Černém moři, na jihovýchodě země a v Egejském moři na své plné využití teprve čekají.

Vláda hodně podporuje větrnou energii a v současnosti se staví elektrárny o celkovém výkonu 800 MW.

HLAVNÍ DOMÁCÍ HRÁČI

I přes postupující liberalizaci je hlavním aktérem domácí energetické scény stále **Ministerstvo energetiky a přírodních zdrojů** (www.enerji.gov.tr). Jemu přímo podléhají hlavní firmy v majetku státu jako např. EÜAŞ (výroba elektrické energie), TEIAŞ (transmise) a TEDAŞ (distribuce). Regulátorem trhu je Energetický regulační úřad (www.epdk.org.tr EPDK/EMRA). Mezi hlavní producenty nerostných surovin patří Eti Mine Works General Management (ETIMINE), Directorate General of Turkish Coal Enterprise („TKI" – zodpovědný zejm. za těžbu lignitu, ale i import uhlí a obchod na domácím trhu, vlastní 46% roční produkce lignitu), Turkish Hard Coal Institute („TTK", operuje doly na černé uhlí). Veřejný sektor dominuje spíše v palivových minerálech a těžbě železné rudy, zatímco soukromý sektor se soustřeďuje na průmyslové nerosty.

Na mapě turecké energetiky je nesmazatelně zapsána společnost TAQA, jejímž majoritním vlastníkem je vláda Spojených arabských emirátů (72,5 %). Předmětem kontraktu je rehabilitace a rozšíření stávajících zdrojů elektrické energie v lignitové

pánvi Afşin-Elbistan na jihovýchodě země ze současných 2 800 MW až na téměř 8 000 MW do roku 2020, ale též extenzivnější využívání lignitu až na hodnotu 85 mil. tun ročně.

Za **významné firmy činné v sektoru dobývání a obchodu s lignitem, černým uhlím a nerostnými surovinami** obecně lze považovat Demir Export (KOC Holding – těží lignit v otevřeném dole v Kangalu a zásobuje nedalekou elektrárnu), polostátní Komur Isletmeleri Inc. – vlastní důl v městech Ermenek) a dále pak v lokalitě Mihalcik, Soma Komur Isletmeleri – dodává lignit pro elektrárnu Soma z povrchových dolů Denis, Okten Madencilik – těží nízkoenergetický lignit u města Silivri, polostátní Yeni Celtek Komur Isletmeleri Inc. – provozuje podzemní doly a Mil-Ten Madencilik – těží nízkoenergetický lignit v povrchových dolech. Státní společnost BOTAŞ ztratila v roce 2011 pozici výhradního importéra zemního plynu. To na trh přilákalo firmy jako Shell, Bosphorus Gaz, Avrasya Gaz a Enerco, a dále pak Akfel Gaz, Bosphorus Gaz, Kibar a Bati Hatti.

Největší a nejsilnější turecký průmyslový podnik je firma Tüpraş, které patří čtyři hlavní turecké rafinérie (Türkiye Petrol Rafinerileri A.S. – Turkish Petrol Refineries Co.). Na trhu má výhradní postavení. Další rafinérií je Atafi v Mersinu (podíl v ní drží BP 68 %, Shell 27 %, domácí Turkpetrol 5 %). Na trhu je ještě aktivní Petkim Petrokimya Holding A.S, D. Akdeniz Petrokimya Çalık a Socar&Turcas (v Izmiru – ve výstavbě).

Mnoho vodních elektráren je v rukou domácích soukromých subjektů, zejména: Sabancı Group (Enerjisa), Koç Group (Tüpras), Zorlu Group (Zoren), Akkök Group (Akenerji), Çalık, Alarko a Enka.

DOVOZ ZBOŽÍ A INVESTIC

V Turecku **téměř neexistují místní výrobci turbínových technologií**, proto se naprostá většina těchto zařízení dováží. Především jde o zboží firem jako Starkraft, Alstom, Pogry, Andritz, Voith Hydro, Siemens a Sumitomo Cooperation Z menších, nabízejících také eco-flow turbíny, pak Mecamidi, **Mavel**, Koessler, Wasserkraft, Gugler a Bouving Fouress.

Importováno je zejména zařízení jako např. nákladní auta, důlní exkavátory, uhelné kombajny, drtiče, vrtací stroje, velké důlní nakladače, LHD, vrtací Jumbos, podzemní automatizační zařízení, odčerpávací a skladovací zařízení pro metan, prádelny uhlí, stohovací dopravníky, mísičky, třídičky, přenosné hydraulické podpěry, podzemní ventilační zařízení atd. Hlavními zeměmi, ze kterých je importováno důlní zařízení, jsou: Německo 28 %, Finsko 27 %, USA 23 % a Itálie 16 %.

SWOT ANALÝZA TURECKÉ ENERGETIKY

S – Rostoucí poptávka po elektrické energii, velikost trhu, blízkost ČR, reference českých firem a investice ČEZ, zlepšování energetické legislativy.

W – Zadávací dokumentace v turečtině, kapitálová vybavenost českých firem ve srovnání s konkurencí.

O – Vládní podpora investic, potřeba dovozu investičních celků, šance proniknout do třetích zemí, společně s tureckými partnery, investice do rozvoje místní výroby. Jaderná energetika.

T – Byrokratická a časová náročnost veřejných zakázek, aktivity konkurence, snahy o nahrazení dovozů lokální produkcí.

Kontakt na velvyslanectví ČR v Ankaře
Kaptanpasa Sokak No. 15
G.O.P.
06700 Ankara
Telefon +90312 405 69 65
e-mail: commerce_ankara@mzv.cz
www.mzv.cz/ankara